

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Ukrajinská krize - boj o demokracii a lidská práva?

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

Autor: Lukáš Levěřvinka

2014

VII. ročník SVO

estné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do VII. ročníku Studentské vědecké a odborné společnosti (SVO) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla předložena do předchozích ročníků SVO a jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním ve veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V Jablonci nad Nisou dne 12. IV. 2014

.....
Lukáš Levěrvinka

Obsah

1. Úvod
2. Majdanská revoluce
 - 2.1. Odmítnutí Asocia ní dohody s EU
 - 2.1.1. Pokojné po átky a boj za demokratizaci Ukrajiny
 - 2.1.2. Eskalace násilí a právo na odpor
 - 2.2. Politická dohoda mezi vládou a opozicí a ustavení nové kyjevské vlády
 - 2.2.1. Dohoda
 - 2.2.2. Nová vláda
 - 2.3. Shrnutí
3. Druhá krymská válka
 - 3.1. Krymské jaro
 - 3.2. Právo národu na sebeur ení
 - 3.3. Ruská intervence - ochrana lidských práv na Krymu
 - 3.4. Referendum a následné p ípojení Krymu k Ruské federaci
 - 3.5. Shrnutí
4. Obraz sv ta prismatem ukrajinské krize
 - 4.1. Demontrace síly nebo ukázka slabosti ruského medv da?
 - 4.2. Vy erpanost Spojených stát a chronická nejednotnost EU
 - 4.3. Budoucí vývoj
5. Záv r

1. Úvod

První polovina roku 2014 se jistě zapíše do ukrajinské historie a, a si to možná neuvdomujeme, zapíše se bezpochyby do historie celé Evropy. **Ukrajinská krize**, jak ji promptně označila média, je tím, čím byla pro Velkou Británii krize suezská - uvdomní si sebe sama, koncem éry, kdy si Evropa stále ještě mohla namlouvat, že je velmocí, koncem éry, kdy Evropa stále představovala mocenské centrum, a neustále se umenšující a nyní kdy utlumené až k samé hranici bytí.

Tato má práce pojedná se spolu s Krizí, od jejích počátků v Kyjevu, přes Krym, až...kam? Krize na Ukrajině nekončí, ba naopak je ve svém počátku. Až následující měsíce nám ukážou, kam až se rozroste a koho všeho zasáhne. Jak jsem již zmínil výše, tato situace není jen o Ukrajině, a proto se zaměřím rovněž na postoje a činy dalších aktérů - Ruska, Spojených států a Evropské unie.

2. Majdanská revoluce

Ukrajina se v posledních letech stále více označovala za **most mezi východem a západem**, mezi Ruskem a EU, za zemi, kde se prolíná východní kultura s tou západní. Tímto porovnáním musím dát v lečems za pravdu. Ukrajina skutečně je na rozhraní těchto dvou světů a má svým způsobem úzké vztahy jak s Evropou, tak s Ruskem. Jak pro Rusko, tak pro Evropskou unii, má Ukrajina nenahraditelnou cenu.

Pro **Rusko** představuje Ukrajina nejen otevřené dveře do Evropy, ale především nejvýznamnější z postsovětských republik, bez které by jakýkoli projekt Euroasijské unie byl jen prázdným aktem. Ztráta jeho vlivu, který na Ukrajině Rusko vždy v posledních staletích mělo, by znamenalo vyslaný signál o slabosti Ruska. Alespoň Ruska takového, jaké jej chce mít jeho prezident Putin - Ruska plného imperialistických ambicí jako za největšího rozkvětu carské moci, Ruska obávaného jako za dob Sovětského svazu. Chce-li prezident Putin udržet obraz takového Ruska před světem, ale především před svým vlastním lidem, pak je nutné čas od času demonstrovat svou sílu - ekonomickou, politickou, vojenskou.

Pro **EU** má, na první pohled, Ukrajina význam především jakožto tranzitní země, skrze kterou proudí životně důležité suroviny z Ruska, nicméně tento význam postupně klesá spolu se snahou Unie se oprostit od energetické závislosti na Rusku. Ukrajina je jedním z největších sousedů Unie, s kterým je důležité udržovat dobré sousedské vztahy především proto, aby

z stala vn vlivu Ruska. A to nejen pro oslabení vlivu Ruska na samotných hranicích EU, ale také paradoxně tím ze stejného d vodou, který má Rusko – ukázat svou sílu. Obraz Unie je poslední roky obrazem krize, obrazem nejednotnosti a neschopnosti aktivně jednat na mezinárodní scéně. Zvýšením svého vlivu na Ukrajině by Unie dala jasně najevo, že je dostatečně silná na to, aby rozšířila oválu své hodnoty do dalších zemích.

Nelze zároveň nepoložit jednu nepřijemnou otázku - jestliže by nebyla Unie schopna prosazovat hodnoty na kterých je založena na svých vlastních hranicích, jestliže by ona sama nebyla ochotna se za takovéto hodnoty postavit, nerozpadne se její obraz, který tak ráda sama buduje, ochránitelky demokracie a lidských práv? A jaký vliv by měla ztráta tohoto morálního kreditu nejen na členy mezinárodního společenství, ale především na jednotlivé členy EU?

2.1. Odmítnutí Asociace s EU

Říká se, že k zažehnutí požáru stačí jen jedna malá jiskra. Touto jiskrou, která zapálila požár **Majdanské revoluce**, bylo prohlášení ukrajinské vlády **odstoupit od úmyslu podepsat Asociaci s EU** a deklarace zájmu nepřipojit se k vytvoření se projektu Euroasijské unie ze dne 21. 11. 2013. Nepopírám, že samotná jiskra k požáru nestačí, že je třeba vhodného prostředí. Není však v možnostech této mé práce se zabývat rovněž touto problematikou, tj. situací na Ukrajině před podzimem 2013, a tak, jak jsem před okamžikem zdůraznil, nepopírám její zásadní důležitost pro samotný zrod celé Majdanské revoluce.

2.1.1. Pokojné protesty a boj za demokratisaci Ukrajiny

Již několik dní po oznámení ukrajinské vlády, že Ukrajina nepodepíše Asociaci s EU, se na kyjevském náměstí Nezávislosti (**Majdanu**) shromáždily desítky tisíc lidí, aby vyjádřily svůj nesouhlas s tímto krokem. Po čtyřech dnech se každý den zvyšovaly a velice brzy bylo zřejmé, že se nebude jednat jen o nějakou krátkodobou protestní akci „hrstky“ proevropsky smýšlejících lidí. Na Majdanu v několika dnech vyrostlo stanoviště, kde se začaly pořádát přednášky, semináře i veřejné diskuze. Nebylo výjimkou zahlédnout vysokoškolské profesory předními ukrajinských universit, jak přednášejí z provizorních pódíí nebo jak debatují s všudypřítomnými mladými lidmi.

Na protestu prosince se však situace začíná pomalu měnit. Na Majdanu a v blízkém okolí již nejsou statisíce lidí, ale celé miliony, staví se první barikády a stanoviště připomínají již spíše opevněná stanoviště. Do té doby spíše pasivní protestní akce a přednost k diskusi, která měla demonstrovat nesouhlas s odklonem od proevropské zahraniční politiky, se mění

v protivládní demonstraci. Došla se staví opoziční líd i **Vitalij Kličko, Arsenij Jaceuk** a **Oleh Ljachovik** a cílem demonstrací se stává **demise vlády a vypsaní předasných voleb**.

Období poklidných demonstrací se na počátku roku 2014 pomalu, ale jistě, chýlí ke konci. Cítí to jak vláda, tak i opoziční předáci. Spolu s rozšířením opozičních **Pravý sektor** a **Spole nou v c** dochází k eskalaci násilí a objevují se první vážnější konflikty s policií, kdy je proti příslušníkům pořádkových sil užito kamenní, zápalných lahví i železných tyčí. Obsazují se první vládní budovy a to nejen v Kyjevu, ale i v jiných, zvláště západoukrajinských, městech, kam se mezitím demonstrace rozšířily. President Janukovyč podepisuje **nové zákony zaměřené proti demonstrantům**, které vyvolávají tvrdou kritiku opozice. Dochází k několika kolům jednání mezi vládou a opozičními předáky, ale žádná nevedou k cíli. Po jednom z nich Arsenij Jaceuk prohlásil, že „*pokud se to nestane (demise vlády a zrušení zákonů proti demonstrantům, pozn. autora), mžu vám říct, co udělám. Nebudu žít v hanbě. Zítra spolu budeme pochodovat kupedu. Pokud to znamená kulku do hlavy, tak to bude kulka do hlavy. Alespo je to estné a state né.*“¹ Dochází k prvním **ztrátám na životech** a v dci opozice přiznávají, že **ztrácejí kontrolu nad n kterými skupinami demonstrantů**. Ke konci ledna 2014 dochází hned k několika významným krokům ze strany vlády – jsou **zrušeny n které zákony proti demonstrantům, vláda premiéra Mykoly Azarova podává demisi a prezident Janukovyč nabízí opozici rozpuštění parlamentu a ústavní vládu**, jmenovitě jde například o premiérské kleslo pro Jaceuka a pozici vicepremiéra pro Klička. Oba tuto nabídku odmítají s tím, že toto nestačí a že nemohou slíbit Janukovyčovi. Situace se tak dostává k pomyslnému bodu zvratu.

2.1.2. Eskalace násilí a právo na odpor

„*Only a day before Kiev exploded, it had seemed that three-month long stand-off between protesters and the government of President Viktor Yanukovich was ending. The government had agreed to an amnesty for protesters who, in turn, began dismantle their barricades and leave the public building they had occupied. Mr. Yanukovich and the opposition were talking about a coalition government and a return to the 2004 constitution, which limited presidential powers.*“² Co následovalo poté, chápe málokdo.

Není úplně zřejmé, kdo tento den začal s násilím. Dle některých zdrojů dali líd i opozice pokyn k „**pokojnému útoku**“ na **Radu** (ukrajinský parlament), aby na ni vyvinuli tlak a

¹ V Kyjevu do asné přímě. Janukovyč chce mimo žádnou schůzi parlamentu. Česká televize [online]. [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/259444-v-kyjeve-docasne-primeri-janukovyc-chce-mimoradnou-schuzi-parlamentu/>.

² *Europe's new battlefield*. The Economist 2014/8, p 17.

zajistili tak schválení reforem Ústavy, avšak „when his faction (presidenta Janukovy e, pozn. autora) refused to discuss the constitutional reform in parliament, protests flared. Someone set alight the heavy trucks that had been blocking the roads, and the police, desperate for a fight, charged. The bloodiest day in Ukraine unfolded.“³ Jisté je, že 18. února **zaúto ila policie na demonstranty doslova na všech frontách** – na Majdanu, v budovách jimi obsazených, v ulicích Kyjeva. Na která stanovišt demonstrant se rychle p em nila na provizorní obvazišt . Násilí se rozho elo plnou silou, jelikož reakce demonstrant , zvlášt jejich radikálního jádra (Maidan Self-defence Brigades), byla stejn tvrdá a nelítostná jako policejní zásah. V p edešlých týdnech m li demonstranti as se p ipravit, vyzbrojit se, a u inili tak více než d sledn . President Janukovy si toho musel být v dom, avšak celé n kolika m sí ní „vyjednávání“ s opozicí nasv d uje tomu, že toto vše bylo sou ástí jeho plánu, jak se vypo ádat s nastalou situací – jednat s lídry opozice, kte í ne tak docela zastupovali lid v ulicích a samotné demonstranty na Majdanu ignorovat; protahovat jednání natolik, že Majdan za ne být frustrovaný z ekání v ulicích a za ne se, zcela logicky, radikalizovat; a nakonec rozpoutat události, kterými bude moci prezentovat, že se v bec nejedná o pokojné demonstranty, ale vlastn jen o agresivní násilníky, kte í se snaží destabilisovat Ukrajinu a svrhnout legitimní vládu. Morální p evahu, kterou m li demonstranti na po átku protest , skute n , zdá se, postupn ztratili – nebo se jen po právu chopili svých zbraní a postavili se na odpor vlád , která je utla ovala a nedala jim jinou možnost?

Na n kolika dalších ádcích bych se rád alespo krátce vypo ádal s výše položenou otázkou, zda-li akce demonstrant po 18. únoru⁴ p edstavovaly (snad až p íliš) názornou ukázkou využití práva na odpor proti své (nedemokratické) vlád í se spíše jednalo o násilnosti a útoky proti bezpečnostním složkám a nep ípustný nátlak na nejvyšší instituce státu.

Jan Kysela ve své knize Právo na odpor a občanskou neposlušnost vyjád il myšlenku, že **právo na odpor slouží k ochran demokratického právního státu**, založeného na lidských právech⁵. Vezmeme-li v úvahu dlouhodobou situaci na Ukrajin , která trvá od roku 1991 beze zm n, tj. hospodá ství, které je bu ve státních rukou í v rukou n kolika rodin oligarch , nízkou životní úrove , neuv ítelnou míru korupce, kdy í k esla v samotné Rad jsou

³ *Europe's new battlefield*. The Economist 2014/8, p 18.

⁴ Samoz ejm ke st et m s policií docházelo i p edtím, nap . 22. ledna, avšak jednalo se o menší ojedin lé incidenty, po kterých se vždy situace celkem rychle uklidnila.

⁵ „Výkonem moderního práva na odpor rozumím odvracení útoku sm ujícího proti základ m demokratického ádu právního státu, který je založen na respektu k lidským práv m.“ (KYSELA, Jan.: *Právo na odpor a občanskou neposlušnost*. 2. aktualizované a rozší ené vydání. DOPLN K, Brno 2006, str. 15).

vícemén na prodej, vysávání státu jeho nejvyššími představiteli atd., nelze nechat nedivně v ruce mnoha Ukrajinců ke standardním demokratickým mechanismům nápravy, které však na Ukrajině, zdá se, příliš nefungují⁶.

Násilí, kterému jsme byli svědky v únoru 2014 v Kyjevě, bylo pro Evropu šokem. Západ vykresloval majdanské bojovníky jako hrdiny a Východ jako teroristy. Dle mého názoru nelze generálně dát za pravdu ani jedné straně. Odpor, který se zvedl proti Janukovyčovi, resp. proti ruskému typu demokracie, který panuje rovněž na Ukrajině, byl bezpochyby oprávněný, i se zbraní v ruce. Právo národa postavit se za svou budoucnost, bránit se zvlášť vládě, osobám a skupinám, které berou stát jako „firmu“, kterou lze vysát a poté po kouscích rozprodat, je zcela legitimní a legální. Právo, které by chránilo takové skupiny proti moci národa, by bylo spíše organizovaným bezprávím.

Když národ vyjde do ulic svých měst, aby zastavil bezpráví, je důležité si uvědomit, že je rovněž okamžik, kdy svou moc musí opět předat svým zástupcům, delegátům, svým mluvčím, kteří je budou zastupovat a hovořit v jeho prospěch, jelikož nelze obhajovat, jestliže se z národa stane lada bažička po násilí, která se snaží svými poty v ulicích utvářet každodenní politiku. Tato ochlokracie poté není o nic lepší než-li tyranie, proti které národ zprvu povstal.

2.2. Politická dohoda mezi vládou a opozicí a ustavení nové kyjevské vlády

2.2.1. Dohoda

Od vypuknutí násilností přibývali mrtví a zranění na obou stranách každým dnem. Situace byla neudržitelná a bylo nutné se vrátit k jednacímu stolu. K tomu přispěl ministr zahraničních věcí Polska, Francie a Německa, kteří napomohli ke **sjednání dohody mezi lídry opozice a prezidentem Janukovyčem**, dle které se měla země vrátit k ústavě z roku 2004, mělo dojít ke zvýšení pravomocí Rady a v neposlední řadě mělo dojít k uspořádání presidentských voleb již v prosinci 2014.

V tuto chvíli se opět ukázal jeden obrovský problém majdanské revoluce – nejednotnost. Opoziční lídři, kteří se krátce po rozhoření protestů na Majdanu pokusili převzít nad protesty kontrolu, jak se znovu a znovu ukazovalo, neměli nad Majdanem žádnou moc. Ve skutečnosti na opoziční politiky majdanští nahlíželi jen o něco málo shovívavěji než na politiky vládní. Pro majdanské byli všichni politici zkorumpovaní a nedůvěryhodní. Zatímco tedy opoziční lídři vyjednávali za prostřednictvím ministrů zahraničních věcí s prezidentem

⁶ „Many Ukrainians feel their state has been captured by a corrupt elite, which cannot be dislodged by the usual democratic means.“ (Putin's inferno. The Economist 2014/8, p. 7).

Janukovy e dohodu, nikdo si neuv domil, že se tohoto vyjednávání neú astnili zástupci Majdanu, tj. skute ní zástupci, kte í jsou Majdanem respektováni.

Dohoda byla p íležitostí pro demokratickou zm nu systému, avšak Majdan se této p íležitosti nechopil⁷, místo toho násilím, pod výhružkou fyzické likvidace, donutil presidenta Janukovy e opustit Kyjev. Toto byl, dle mého názoru, okamžik zvratu. Jestliže jsme do této doby mohli uvažovat o právu na odpor, o legitimít protest a touze po demokratizaci zem , nyní již musíme ozna it jednání Majdanu za oby ejný státní p evrat. **Majdan m l možnost vydat se cestou demokratických zm n, ale zvolil si rad ji cestu násilí a prosazování politiky silovým nátlakem**, a již se skrýval za jakoukoli formální fasádou rozhodnutí Rady í jiných orgán . Tento okamžik znamenal neblahý precedent, který, jak se velice brzy ukázalo, umožnil jiným užít proti budoucí kyjevské vlád její vlastní zbran . Znamenal však mimo jiné i znamení, že garance dohody ze strany evropských stát nemá žádného vlivu, jelikož tyto státy proti porušení zmín né dohody nikterak neprotestovaly, naopak vládu, která z tohoto porušení vzešla, uznaly za legitimního p edstavitele Ukrajiny. Cesta, po které se Kyjev vydal, p edznamovala budoucnost Ukrajiny minimáln pro další m síce, jelikož signál, který byl vyslán do východních oblastí zem a zvlášt pak na Krym, byl jasný – Ukrajin vládne Kyjev a Kyjev znamená západní Ukrajina. Tato snaha, tolikrát se opakující, jedné ásti Ukrajiny dominovat nad druhou, znamená však jediné – rozpolcenost zem a její nestabilitu.

2.2.2. Nová vláda

Když byl svržen Viktor Janukovy , byl na jeho místo jmenován 23. února, jakožto ú adující president, **Oleksandr Turchynov**, p edseda Rady (tím byl zvolen o den d íve) a len strany Vlast. O n kolik dní pozd ji byla sestavena nová vláda pod vedením **Arsenije Jatsenka** (též za stranu Vlast). Složení i samotné sestavování vlády bylo nanejvýše zajímavé. Prvn si je nutno uv domit, že vše prob hlo zdánliv regulérním zp sobem, jelikož v Rad se v tšina poslanc za Stranu region rozhodla hlasovat pro „opozici“ – jestli z d vod špatného sv domí í pocitu oddanosti on m ozbrojeným statisíc m, kte í dnem a nocí dohlíželi na správný pr b h jednání⁸, to nedokážu posoudit. V každém p ípad složení

⁷ „The agreement did not satisfy the protesters who had lost comrades to the snipers.“ (The February revolution. The Economist 2014/9, p. 21).

⁸ Jak prohlásil jeden z majdanských v dc Vladimír Parasyuk: „We will be a controlling organ and they should know that if they betray us, we will come to each of them and demand answers on behalf of our dead comrades – the heroes of Ukraine.“ (The February revolution. The Economist 2014/9, p. 20).

vlády odpovídalo o jednom – na Ukrajině se nic nemění⁹. V tšinu len nové vlády tvoří členové **strany Vlast** i na ni napojení lidé¹⁰, tedy lidé, kteří se v politice pohybují již dlouhá léta, a kteří již dokonce v několika vládách, ne právě nejúspěšnějších, zasedali. Ti své zástupce ve vládě získala rovněž radikálně pravicová **Svoboda** (troufám si říci extremistická strana, založená na ideologii rasismu a xenofobie), která pro sebe získala též post Generálního prokurátora Ukrajiny. Zbytek vlády tvoří „nestraníci“. Slovo nestraníci, jak jsem již naznačil výše, je třeba brát s rezervou. Rozhodnutí to neznamená žádnou vládu odborníků, nezainteresovaných přímě v politickém dění předěšlých m síc . Ve skutečnosti to znamená osoby, které jsou naopak napojeny na určitá zájmová uskupení snad více, nežli oficiální členové některých z politických stran.¹¹ Zapomenout samozřejmě nesmím ani na **zástupce Majdanu**, který prosadil své zástupce přímě do vlády, a zřejmě nikoli tolik, kolik doufal.¹² Co bylo možná poněkud překvapením, byla neúspěšná strana **UDAR** ve vládě. Její předseda Kličko odmítl nabídku Jaceuka, což jen potvrdilo spekulace o tom, že UDAR se hodlá v následujících prezidentských volbách postavit proti kandidátovi strany Vlast (kterým, jak se obávám, bude bývalá premiérka Tymošenková).

Co však bylo mnohem více zneklidňující než složení vlády, které ukázalo, že Ukrajina se nedokázala ani po krvavých střetech oprostít od svých vazeb na oligarchy a „zkušené“ politiky, a také fakt, že Ukrajina nemá lídra, který by jí byl schopen provést skrze nutné reformy, což bylo mnohem více alarmující, byl způsob, jakým došlo ke svržení staré a ustavení nové vlády. A totiž ulic. Zbytek Ukrajiny dostal signál, že vyjdou-li lidé do ulic, násilně svrhnout svou vládu a dosadí si novou, bude to muset Kyjev respektovat, a svět, který kyjevskou vládu uznal, s ním.

2.3. Shrnutí

Majdanská revoluce měla být zátkou jen protestem proti smířlivosti Janukovyovy zahraniční politiky, později přerostla v protesty proti celému systému, který Janukovy

⁹ "First and foremost, Ukraine needs a legitimate, national government. The interim leaders installed by the Rada, its parliament, may be more palatable than Mr Yanukovich; but the Rada is a nest of crooks and placemen, and scarcely more legitimate than he was, as some protesters, and Russia, have pointed out." (Saving Ukraine. The Economist 2014/9, p. 9).

¹⁰ Například Vitaly Jarema, vicepremiér, nestraníček zvolený do Rady za stranu Vlast.

¹¹ Pro příklad si dovoluji uvést několik jmen:

- Volodymyr Groysman – vicepremiér pro regiony – bývalý člen Strany regionů, nyní úzce napojen na oligarchu Porošenka.
- Jurij Prodan – ministr energetiky a uhelného průmyslu – napojen na oligarchu Kolomojského.
- Oleksandr Šlapak – ministr financí – figuroval již ve vládách za presidenta Kučmy a presidenta Janukovy. Napojen na Kolomojského.

¹² Jde například o hlavu Národní bezpečnostní rady **Andreje Parubije**, který založil militantní složku Majdanu Maidan Self-defence Brigades, které byl zároveň po celou dobu protestů nejvyšším velitelem.

symbolisoval. Majdan byl bojem za demokratizaci společnosti. Alespoň tak se zpočátku jevil. Alespoň tak byl vykreslován západními médii, tak byl obhajován i západními politiky. Východ na Majdan hleděl jako na životní nebezpečí pro samotné fungování svého semi-autoritářského systému ruského typu, založeného na korupci a opovrhování hodnotami demokracie a lidských práv. Proto byl Východem vykreslován jako symbol násilí, rozvratu a úpadku. S lítostí musím přiznat, že obě strany měly pravdu. Majdan byl skutečnou ukázkou hrdinského vzepětí národa, který již dále nechtěl snášet bezpráví, kterému byl podroben po generace, ale zároveň se, jak se tomu v takových případech stává, zvrhl v krvavou lázeň, pouliční válku, ve které i ty nejnižší lidské pudy dostaly svého uplatnění, kde touha po krvi mohla být bezrestně ukojena.

Nejsem schopen zhodnotit dlouhodobý dopad Majdanu na Ukrajinu, natož na Evropu jako takovou, jeho dopad na současnou Ukrajinu se však pokusím objasnit na následujících stránkách, jelikož to byl právě Majdan, který vyvolal Krymskou krizi a odtržení Krymu od Ukrajiny.

3. Druhá krymská válka

3.1. Krymské jaro

Krymský poloostrov, autonomní oblast Ukrajiny¹³, se téměř ze dne na den proměnil v ohniště nejvážnější evropské krize od dob války v Jugoslávii. Tato oblast, ve které jako jediné v celé Ukrajině tvořili Rusové většinu populace, nebyla nikterak problematickým regionem, nejednalo se o žádné Baskicko Ukrajiny. Až během majdanské revoluce se začaly ozývat hlasy představitelů Krymu, které volaly po větší autonomii, a později o samostatnosti Krymu. Hlasy, které začaly sílit koncem února, v souvislosti s definitivním pádem Janukovyčovy vlády, upozorňovaly na způsob, jakým byla ustavena nová vláda, na osoby, které jsou jejími členy a na rétoriku nových kyjevských představitelů. Pravdou zůstává, že **legitimita nové kyjevské vlády je poněkud diskutabilní**, jak jsem již rozebíral výše. Nelze ani popřít, že mnohé výroky představitelů Majdanu měly protiruský podtext a byly vysloveny xenofobně a nelze ani opominout nešťastné kroky nové vlády, jako například vyškrtnutí ruštiny jakožto oficiálního jazyka Ukrajiny. Označování však nové vlády za fašisty, nacionalisty, antisemity a teroristy, placené západními vládami, jak jsme tomu mohli být

¹³ Mluvím-li o Krymu i Krymském poloostrově, pak tím nemyslím jen Krymskou autonomní oblast, ale rovněž město Sevastopol.

svědky každý den v ruských médiích, bylo nejen přehnané, ale vysloveně nabízeno označení „manipulativní propaganda sovetského typu“.

Situace na Krymu na přelomu února a března 2014 byla vyložena nepřehledná. Zatímco mnozí ještě stále upírali zraky na Kyjev, na Krymu se již začínali objevovat první neozaňené ozbrojenci s ruskou výzbrojí, kteří obsazovali strategické budovy a posty, docházelo k sundávání ukrajinských vlajek a dalších státních symbolů a na nejedné budově již bylo možno spatřit ruskou vlajku.

Krymský parlament, za hlasité podpory Ruské federace, stavěl celou problematiku na dvou argumentech. Prvním byla **nelegitimita kyjevské vlády**, která se dostala k moci násilím a byla zaměřena silně protirusky. Druhým pak bylo ve své podstatě **právo každého národu na sebeurčení**¹⁴, jehož uplatnění bylo obhajováno domnělými násilnostmi na ukrajinských občanech ruské národnosti, i na těch, kteří užívali ruského jazyka.

3.2. Právo národu na sebeurčení

V průběhu 20. století se v mezinárodním právu objevil nový fenomén - **právo národu na sebeurčení**. Nutno říci, že přestože na kolik desítek států vzniklo na základě tohoto práva jednotlivých národů, dodnes je k nimu přistupováno s jistou dávkou nedůvěry, a není divu. Mezinárodní právo, vlastně mezinárodní systém jako takový, je v současnosti založen na stabilitě, kterážto je zaručena především **kontinuitou a neměnností státních hranic**.¹⁵ Proto jakékoli uvolňování cesty k vytváření nových států, přičlenění území jednoho státu k jinému (atp.), budí přirozeně v mezinárodním společenství nejistotu, nejistotu, ze které může vzniknout nestabilita a potenciální ohnisko regionální i světové krize. S právem národu na sebeurčení to není jiné.

Dnes se mnohdy uvádí, že tento institut sloužil především k procesu dekolonisace ve 2. polovině minulého století, zapomíná se, že nemálo států v Evropě vzniklo i ve 20. století nejinak. Vždyť jak jinak nazvat vznik nástupnických států po Rakousko-Uhersku i vznik našeho východního souseda - Slovenské republiky. Státy jako Irsko, Chorvatsko, Finsko a mnohé další vdíky za svou samostatnost práv tomuto právu jejich národů.

Je nesporné, že každý národ by měl mít **právo spoluúčasti ve svém osudu**, řídit si své záležitosti a nebyť podřízen žádnému státu, s kterým se neztotožňuje a s kterým jej nepojí žádné přátelské vazby. Stejně tak však nelze nezdůraznit, že toto **právo není neomezené** a je

¹⁴ V tomto případě byla situace o to složitější, že krymští představitelé nehráli pouze s národní kartou, ale rovněž s kartou **historického revisionismu**, tj. navrácení se k historické příslušnosti daného území k jinému státnímu celku, což je, zvláště pro Evropu, koktejl přímo smrtelný.

¹⁵ Přiznejme si, že spory o hranice, resp. území, patří k nejzávažnějším důvodům nestability v dějinách lidstva.

nutno posuzovat každý jednotlivý případ samostatně, jelikož v opačném případě bychom byli svědky dramatické fragmentace mezinárodního společenství, doprovázené zvýšenou nestabilitou a územními spory.

Přiznávám, že nejsem schopen se oddělit od hlavního proudu mezinárodního práva a především mezinárodní politiky, který má poněkud problém určit přesné meze a pravidla, za kterých by měl být dán volný prostor k uplatnění práva daného národu na sebeurčení. Je-li to vůbec možné, o čemž si dovoluji pochybovat.

Situace, kdy je některý národ utlačován národem jiným uvnitř jakého státu, je poměrně snadno rozlišitelná, tj. kroky utlačovaného národa, aby se pokojnou cestou vyvázal z tohoto svazku, jsou naprosto legitimní a mezinárodní společenství by mělo takovým národům poskytnout svou plnou podporu a to zvláště proto, aby zajistilo, že celý proces probíhá nenásilnou cestou a že nedestabilizuje daný region. Co však v případě, že k žádnému takovému útlaku nedochází? V případě, kdy je touha oddělit se motivována například politickými i ekonomickými důvody?¹⁶ Je vyloučena možnost osamostatnění se? Nikoliv. Avšak tato možnost může vzejít pouze z **celospolečenské diskuse uvnitř státu**, pouze na základě spolupráce s orgány daného státu a na základě právního řádu daného státu. Takováto diskuse totiž může ukázat i jiná, méně drastická, řešení problémů, které daný národ tíží - může se jednat například o větší míru autonomie i federalisaci země, o různé hospodářské reformy i reformy kulturního rázu (reformy úředních jazyků apod.).

V případě Krymu **nedocházelo k žádnému útlaku ruské populace**, žádným persekucím, násilnostem i diskriminací. Touha krymských Rusů po samostatnosti, a následnému připojení k Ruské federaci, tak má spíše politický podtext, umocněný, i možná i přímo vyvolaný, ruskou propagandou, živěnými ruskými výroky o fašistické kyjevské vládě, chaosu a anarchii šířící se například Ukrajinou, o hrozícím nebezpečí Rusů na Ukrajině a bezpečnosti, stabilitě a prosperitě, která čeká v náruči matky Rusi.

3.3. Ruská intervence - ochrana lidských práv na Krymu

Možná, že se jeví jako poněkud matoucí název této části v kontextu výše napsaného, tj. že na Krymu nedocházelo k útlaku ruské populace. Na Krymu skutečně k porušování lidských práv nedocházelo, název jsem zvolil z jiného důvodu - ruský prezident Putin obhajoval své vměšování se do vnitřních záležitostí Ukrajiny právě tímto důvodem, tj. ochranou lidských práv na Krymu. Na počátku krize se ve svých výrocích vnoval nutností ochránit své ruské

¹⁶ Takovými případy může být v současné době Skotsko, a svým způsobem též i Benátsko.

bratry na Krymu před fašisty z Kyjeva a před západním útlakem. Dokonce bylo několikrát zmíněno spojení "humanitární intervence", čímž započala série činů a výroků, která vyvrcholila v **největší pokrytectví a cynismus ve vztahu k mezinárodnímu právu v mezinárodním společenství za poslední desetiletí**. Toto pokrytectví, tento přezíravý přístup k principům, na kterých stojí současný světový řád, se logicky musel odrazit i v názvu části mé práce, která o ruských akcích bude pojednávat.

Když vypukla majdanská revoluce, ruská média započala se svou krusádou proti Ukrajině a Západu. Každodenní popisování chaosu a rozvratu, který demonstranti přinesli v Kyjevu na pokyny západních vlád, vysílala ruská média nejen po celém Rusku, ale i do okolních zemích (kde je například ruská státní televize vysoce sledována). Nejinak tomu byla samozřejmě i na Krymu. Tato propaganda se dále stupovala od okamžiku, kdy bylo zřejmé, že Janukovyčova vláda padla. S trochou nadsázky by se dalo říci, že tato "krymská válka" byla Rusku vyhrána především jeho propagandou, na kterou nedokázala kyjevská vláda odpovědět.

Jak jsem již psal výše, situace na Krymu se začala dramaticky měnit v době, kdy nová kyjevská vláda ještě ani nebyla na svém místě. **Neoznání ozbrojenci fakticky ovládli Krym**, vyjma několika ukrajinských vojenských základů, došlo k násilnému sesazení starosty Sevastopolu, byl jmenován nový krymský premiér, Sergej Aksenov, který ihned po svém nástupu do funkce **požádal krymský parlament o hlasování o samostatnosti a následném připojení Krymu k Ruské federaci**¹⁷. To vše za přítomnosti ozbrojenců všude po Krymském poloostrově¹⁸.

1. března žádá prezident Putin ruský parlament o souhlas s **použitím ozbrojených sil na území Ukrajiny** a ten mu jej, po teatrálním zasedání, kde byla připomínána velikost Sovetského svazu a Ruského impéria, udělil. Což dalo do rukou ruských představitelů nový, a absurdní argument, že vojenská intervence na Ukrajině je poslední možností, avšak pokud

¹⁷ Definitivní rozhodnutí mělo náležet obyvatelům Krymu v referendu vypsáném na 16. března. Referendu samotnému se ještě budu podrobněji věnovat v následující části mé práce.

¹⁸ Prezident Putin ve svém projevu 4. března zdůraznil, že **ozbrojenci nacházející se na území Krymské autonomní republiky nejsou vojáci Ruské federace**, ale že se jedná o dobrovolníky samostatné krymské domobrany. Těžko si však představit, jak by se tak rychle dokázala zformovat domobrana s takovýmto stupněm organizace, o kterém svědčí fakt, že postupující ozbrojenci evidentně podléhali jednotnému velení, když začali obsazovat nejprve strategicky významné posty a jednotlivé jednotky rozestěně po celé zemi spolu spolupracovaly a jednaly ve vzájemné shodě. Dalším otázníkem je pak jejich vybavenost, kdy nebylo vidět žádné otrhance se starými sovětskými kalašnikovými, ale s moderními zbraněmi ruské armády. **A se jednalo přitom o leny ozbrojených sil Ruské federace i o jednotky operativně zřízené a zásobené Ruskou federací za účelem destabilizace a následného ovládnutí poloostrova, jednalo se v každém případě o hrubé porušení mezinárodního práva a to přitom jeho základ - zásah užití síly a hrozby silou a zákaz vměšování se do vnitřních záležitostí cizích států.**

k ní dojde, bude se tak dít **v souladu s ruským právem**. Faktu, že na Ukrajině ruské právo již přes dvacet let neplatí, si evidentně žádný z ruských ministrů nepovšiml¹⁹.

O dva dny později, tj. 3. března, zveřejnil na zasedání Rady bezpečnosti ruský velvyslanec při OSN Vitalij Čurkin **dopis (bývalého) ukrajinského presidenta Janukovyče, ve kterém žádá ruského presidenta, aby užil ozbrojených složek Ruské federace na ukrajinském území**. Těžko si v takovém okamžiku nepřipomenout neblahý zvácní dopis z roku 1968 z naší vlastní historie.

Nutno říci, že Ruská federace oficiálně žádné vojáky na Krym před konáním výše zmíněného referenda nevyslala (resp. mimo své vojenské základny, na kterých posílala svou přítomnost a pokračovala tak po ty muž, povolené jí ve smlouvách s Ukrajinou o pronájmu vojenských základen²⁰).

3.4. Referendum a následné připojení Krymu k Ruské federaci

Referendum vybrané na 16. března, ať se to možná bude zdát jako poněkud přísrný soud, bylo pouhou formalitou. Voliči měli možnost vybrat si mezi připojením Krymu k Ruské federaci a nebo setrváním uvnitř Ukrajiny za platnosti Ústavy z roku 1992, která dávala Krymu rozsáhlou autonomii, což by znamenalo, že by se oddělení oddělilo o několik měsíců, možná let. Dá se předpokládat, že vzhledem k tomu, že tato Ústava na Ukrajině platná není, kyjevská vláda by měla dvojí volbu - změnit Ústavu a nebo riskovat, že krymští představitelé prohlásí, že nebyly naplněny podmínky, za kterých si obyvatelé Krymu měli setrvat v jednotném státě a vyhlásí nezávislost.

Atmosféra, která panovala na Krymu těsně před referendem a během něho, byla evidentní. Na některých státních budovách již visely ruské vlajky, všude bylo k vidění slogany "**společně s Ruskem**" a ozbrojenci na ulicích regulérnosti referenda rozhodně také nepředali²¹. Nejednalo se však již o neoznačené (ruské) vojáky, nýbrž o příslušníky nově vytvořených milicí, kteří brutálně zakročili proti jakýmkoli projevům proukrajinských sympatií. Ani novináři nebyli takového zacházení ušetřeni.

¹⁹ Argumentuje-li ruský vyslanec při OSN Vitalij Čurkin, že se vše na Krymu děje podle ruského práva, možná bychom si mohli zařít další vážné starosti s ruským právním řádem, jelikož **žádný demokratický právní řád by neměl obsahovat legální možnost invaze do cizího státu**, vměšování se do cizích záležitostí a evidentní porušování mezinárodního práva, včetně přímých garancí územní celistvosti napadeného státu.

²⁰ Tím se dostávám k další sérii výroků presidenta Putina a jeho výkladu mezinárodního práva. President Putin vyjádřil názor, že **svržení legitimní vlády Ukrajiny došlo k vytvoření nového státu, s kterým nemá Ruská federace uzavřené žádné smlouvy** a kterému ani neposkytuje žádné garance. Popel tak jednu ze zásad mezinárodního práva a to sice, že změna vlády neznamena přerušování mezinárodních vztahů daného státu.

²¹ *"The referendum that has been announced for March 16th is being held at the point of a Kalashnikov."* (Kidnapped by the Kremlin. The Economist 2014/10, p. 9).

Výsledek referenda, i vzhledem k jeho bojkotu neruskými obyvateli, nebyl nikterak překvapivý - **97% hlasujících se vyjádilo pro připojení k Ruské federaci**. Toto referendum nebylo uznáno ani kyjevskou vládou, ani žádnou ze západních vlád, to však nebránilo krymskému parlamentu, aby hned následující den nevyhlásil samostatnost a aby 18. března nepodepsal premiér Aksenov s prezidentem Putinem dohodu o přistoupení Krymské republiky k Ruské federaci (kterýžto akt byl později schválen oběma komorami ruského parlamentu).

3.5. Shrnutí

Celá krymská krize byla od svého počátku **pelivána a vykonstruována prezidentem Putinem**, který ke Krymu přistoupil stejně jako v roce 2008 k Abcházii a Jižní Osetii²², jen s tím rozdílem, že za uplynulých 6 let dokázal svůj postup vylepšit a "zjemnit". Nedošlo již k žádným bojům, vlastně lze říci, že **Rusko získalo Krym bez jediného výstřelu**. Obratnou manipulací s informacemi, i spíše desinformacemi, dokázal zburcovat ruské občany Krymu a přitáhnout je na svou stranu. Dokázal využít okamžiku, kdy Ukrajina byla nejslabší, kdy její nově se formující vláda nebyla schopna reálně zasáhnout proti jeho krokům.

4. Obraz světa prismatickým ukrajinské krize

4.1. Demonstrace síly nebo ukázka slabosti ruského medvěda?

Anexe Krymu byla v Rusku oslavována s velkou pompou, oblíbenost presidenta Putina vzrostla skoro o 15% oproti stavu před začátkem krize na Ukrajině, **Rusko získalo Krym a to bez většího úsilí**. Triumf, zdálo by se. Přesto se ozývají hlasy, že Krym nebyl nic jiného nežli posílení vlastní upadající popularity presidenta Putina a poslední záchrana v ruské moci před propadáním ruského hospodářství.

Krym skutečně dobře posloužil prezidentu Putinovi, aby upevnil svou pozici na domácí scéně, a to nejen zvýšením své popularity, ale především možností naplnit **zavést rétoriku "velkého Ruska"**, které se musí bránit proti tlaku Západu, které je schopno se postavit zbytku světa, aby ochránilo své slovanské bratry. Nenechme se zmýlit, tato rétorika není samouhelná, umožňuje de facto kohokoli označit za zrádce, spolupracovníka Západu, nepřítel ideji obrozeného Ruska a následně jej izolovat od společnosti. Podařilo se tak zrušit

²² To podporuje například i fakt, že řešení krize na Ukrajině byl povolen stejný lov k, který měl na starost otázku výše zmíněných separatistických oblastí Gruzie - Vladislav Surkov. (*Europe's new battlefield*. The Economist 2014/8, p. 18).

n kolik televizních stanic, internetových periodik a dalších médií, i na rozhodujících místech v nich dosadit spolupracující osoby. Tím se jen dále posílil vliv vlády na své obany, a nejen na n , jelikož ruská média nepokrývají jen Rusko, ale m žeme se s nimi setkat na Ukrajin , v B lorusku, v Pobaltí a v dalších zemích. **Kontrola t chto médií tak umož ũje prezidentu Putinovi ovliv ovat ruské menšiny v sousedních zemích, jako to ud lal na Krymu.**

Je pravdou, že ruské hospodá ství p ed sebou nemá nejlepší vyhlídky, jelikož stojí p edevším na svých surovinových zdrojích, p i emž výnosy z nich budou dále jen klesat. Lze proto uvažovat i o tom, že p ípadné sankce Západu, pokud by se k nim odhodlal, m že prezident Putin ozna it za skute ný d vod stagnace ruské ekonomiky a ochránit se tak p ed svým vlastním pádem.

Na co však nesmíme zapomínat je fakt, že i v p ípad , že toto byl akt falešné síly, který m l zakrýt skute nou slabost, **východní Evropa již p íliš takovýchto ukázek slabosti nevydrží.**

4.2. Vy erpanost Spojených stát a chronická nejednotnost EU

Spojené státy americké, a koli geograficky vzdálené od Ukrajiny, by m ly mít eminentní zájem na zachování nezávislosti této zem a snažit se, aby se co možná nejvíce vymanila z vlivu Ruska. Dlouho Spojené státy význam Ukrajiny nedokázaly docenit a vícemén až do roku 1996 byla na okraji jejich zájm . *"V ervenci 1996 prohlásil americký ministr obrany, že "význam nezávislé Ukrajiny pro bezpe nost a stabilitu v Evrop nelze docenit"²³.* A koliv možná Spojené státy za tímto názorem stále stojí, nelze íci, že by byly ochotné jej rovn ž aktivn hájit. M žeme sice sledovat, že od samotných po átk ruského tlaku na Ukrajinu, ameri tí p edstavitelé kritizují tuto ruskou politiku, mnohdy se nebojí ani tvrdých slov a jednohlasn odsuzují Rusko za jeho kroky. To však vše. Drobné sankce, které Spojené státy uvalily jsou nejen neú inné, ale navíc p išly pozd .

Evropská unie je hrá em na poli mezinárodní politiky, který je ruskými kroky ohrožen nejvíce. Ani ona však nebyla schopna aktivn jednat. Nejedná se p itom jen o dob e známý problém energetické závislosti Evropy na Rusku, jde p edevším o rozd lenost EU a její neschopnost vytvo it spole nou zahrani ní politiku. M žeme vid t, jak východní lenové EU (od eské republiky a Polska až k Pobaltským republikám) jsou ochotni zaujmout razantn jší postoj, p estože jejich hospodá ství jsou na ruských dovozech plynu nejvíce závislé, zatímco zem jako N mecko, Velká Británie i Francie, se snaží držet amerického vzoru - hodn

²³ BRZEZINSKI, Zbigniew.: *Velká šachovnice*. Mladá fronta, Praha 1999, str. 117.

mluvit, aby je jejich volí i slyšeli, ale nedat nic²⁴. Partikulární ekonomické zájmy oproti převládají nad zájmy Společenství²⁵. Tato situace tak jen oproti ukazuje, že **EU není schopná jednotného postupu v těch nejdůležitějších otázkách**, a je samozřejmě schopná se shodnout na směrnici o správném vzhledu květináku.

4.3. Budoucí vývoj

Na několika dalších stránkách bych se rád krátce vyjádřil k otázce budoucího vývoje mezinárodního společenství, jelikož si troufám tvrdit, že tato krize je zlomovým bodem v pohledu na mezinárodní vztahy, mezinárodní právo a koexistenci států jako takovou.

To, čemu jsme mohli být svědky, bylo nejen opakované **pošlapávání mezinárodního práva z ruské strany**, ale především **nulové reakce ze strany Západu**. Krásná a výstižná to myslím vystihl časopis *The Economist*, kdy napsal: *"Mr Putin has driven a tank over the existing world order."*²⁶ V tomto článku je rovněž vystihnuta i podstata mého postřehu - prezident Putin zakrýval anexi části cizího státu slovy o mezinárodním právu, ale mezinárodní právo dle jeho pojetí je pouhým právem silnějšího. Vrací nás o celá staletí zpět, kdy pro útok na jiný stát stačilo "ospravedlnění", ne nutně pravdivé a uvěřitelné, pouze ospravedlnění v čistě formálním slova smyslu. Stejně tak pojímal mezinárodní právo i Adolf Hitler, když vytvářel záminky pro napadení jednotlivých států, když ohýbal mezinárodní právo do těch nejzvrácenějších podob, aby posloužilo jeho mocenským zájmům.

Mezinárodní společenství se v brzké době bude muset rozhodnout, zda-li bude bránit stávající řád mezinárodního společenství, kde právo je snad jen nevynutitelným pojmem, ale přesto je ctno, alespoň ve svých základech, a nebo zda-li se přikloní k novému řádu prezidenta Putina, ve kterém vítězí požírá menšího, chaos nahrazuje řád a jistou je snad jen ona nejistota.

5. Závěr

Vývoj na Ukrajině, který se zprvu zdál jako **obrodný demokratický proces**, se brzy změnil nejen v krvavé boje v ulicích Kyjeva, dramatický nástup nové vlády, ale především v jednu z nejvážnějších krizí od dob studené války.

²⁴ Seznam osob, na které byly uvaleny sankce, nelze považovat za nic jiného než za "nic", jelikož nejen, že je tento okruh osob žalostně malý a nejdůležitější viníci v něm nejsou obsaženi, ale především je to samotnými Rusy vnímáno téměř jako "odznak cti" a faktický dopad na ruské hospodářství nemá.

²⁵ Německo by přišlo o obrovskou část svého exportu do Ruska a Velká Británie si je zase v domě toho, že její City stojí na ruských financích. Ani Francii se příliš nechce do ukončení svých zbrojních kontraktů s Ruskem.

²⁶ *The new world order*. *The Economist* 2014/12, p. 9.

Válka o Krym byla rychlá a téměř beze ztrát na životech. Přesto se zdá být ničivější a dšivější než celá válka v Afghánistánu a Iráku dohromady. Nejen proto, že se již nejedná o vzdálené země, ale přímo o naše sousedství, ale také proto, že se buď dotkla a nebo pravděpodobně brzy dotkne každého z nás.

Těžko hodnotit ukrajinskou krizi, která stále neskončila a u které je nemožné odhadovat, kam se bude vyvíjet, již nyní je však jisté, že nám opět připomněla něco málo z ruské povahy a ruského myšlení, které jsme již měli za dávno překonané. Domnívali jsme se, že ekonomickou spoluprací lze "kultivovat" expansionismus ruských v dělá a jejich touhu pomoci a dnes vidíme, jak tragickou chybu jsme udělali. Měli jsme Evropu za jednotnou, za silnou, měli jsme ji za garanta míru a bezpečnosti²⁷, a ukázalo se, že **Evropa není schopna se vypořádat nejen s problémy a krizemi ve vzdálených částech světa, ale že není schopna ochránit ani zemi, o které uvažuje jako o svém možném budoucím členovi**. Ukázalo se, že evropská jednotnost je iluzí a že myšlenka Evropská unie a evropské integrace bude muset být předefinována, jinak celý projekt zkolabuje. Zřejmě ne dnes, ani za rok či dva, ale trhlina, která se objevuje čím dál tím dále, a před ní zavíráme oči sebevíce.

Jak jsem napsal v samotném úvodu mé práce, krize na Ukrajině nám mnohem více ukazuje o Rusku a Evropské unii, než-li o samotné Ukrajině, jestli to, co nám bylo odhaleno, je pozitivním zjištěním, ponechám na zvážení každého jednotlivce.

²⁷ Dokonce jsme si to nechali "potvrdit" Nobelovou cenou míru.

Zdroje:

BRZEZINSKI, Zbigniew.: *Velká šachovnice*. Mladá fronta, Praha 1999.

KYSELA, Jan.: *Právo na odpor a ob anskou neposlušnost*. 2. aktualizované a rozšířené vydání. DOPLNĚNÍ, Brno 2006.

The Economist. 2014, . 8 - 15.

V Kyjevě dočasné příměří. Janukovyč chce mimořádnou schůzku parlamentu. Česká televize [online]. [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/259444-v-kyjeve-docasne-primeri-janukovyc-chce-mimoradnou-schuzi-parlamentu/>.

Seriously, What Did You Expect Russia to do?. In: [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: http://www.foreignpolicy.com/articles/2014/04/08/seriously_what_did_you_expect_russia_to_do_putin_crimea_ukraine.

Russian Revisionism. In: [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: http://www.foreignaffairs.com/articles/140990/ivan-krastev/russian-revisionism?cid=soc-facebook-in-snapshots-russian_revisionism-030414